

УДК 316.774:44

DOI <https://doi.org/10.32840/2707-9147.2022.95.3>

І. В. ПИГОЛЕНКО

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціології
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РОЛЬ БЛОГЕРСТВА У ФОРМУВАННІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

У статті розглянуто нову когорту, що сформувалася в сучасному суспільстві, – блогерів та їх роль у формуванні інформаційного простору в українському соціумі. Також, розглянуто процеси діджиталізації та їх роль в сучасному суспільстві.

З початком війни в Україні, українці як ніхто інші змогли оцінити всі переваги процесів діджиталізації. Цей процес проходив поступово і завдяки цьому не було різкого та примусового переходу. Сьогодні наша держава активно впроваджує діджиталізаційну трансформацію українського суспільства. Діджиталізація та війна відобразились як на суспільстві в цілому, так і на окремих його сферах. Зокрема, економічній, політичній, сфері соціальних відносин та зв'язків. На ринку праці з'явилися і далі продовжують з'являтися суттєво нові, невідомі до цього професії та й сам ринок праці також значно змінився.

У статті розглядається питання появи нових професій. Так, в умовах інформаційного капіталізму постійно з'являються нові суспільні прошарки. Сьогодні, переважно, це сучасні молоді люди, які зараз знаходяться «в тренді», заробляють немалі гроші за допомогою своїх підписників в соціальних мережах і на яких орієнтуються інші молоді люди тієї ж вікової когорти, – блогери.

У статті обґрунтовується, що блогерство дає можливість швидкого переходу з одного соціального прошарку в інший. Але, при цьому, ми також розуміємо, що цей перехід ненадійний і достатньо умовний, адже він базується лише на тимчасовій популярності, моді, так би мовити тренді, що призвів до отримання достатньо великого доходу за короткий проміжок часу.

В умовах військового стану в країні більшість блогерів поповнили ряди волонтерського руху, що спрямовують свою діяльність на допомогу Збройним силам України, незахищеним верствам населення, вимушеним переселенцям, мешканцям, що втратили своє житло та потребують як фінансової, так і соціально-психологічної підтримки і допомоги.

Ключові слова: діджиталізація, інформаційний простір, інформаційна війна, інформаційне суспільство, блогер, комунікація.

Постановка проблеми. Українське суспільство, розвиваючись та йдучи в ногу з часом, за останні роки зазнало неабиякої цифрової трансформації, яка торкнулася всіх без виключення сфер суспільного

життя. Оплата проїзду в громадському транспорті, купівля квитків на потяг і літак, товарів щоденного користування та продуктів харчування, одягу, побутової техніки, ліків, оплата комунальних послуг тощо, – сьогодні все це можна зробити за допомогою смартфона або наручного годинника, навіть не виходячи, при цьому, з дому. Внесіть пандемія, епідемія коронавірусу в Україні та війна внесли суттєві корективи в життя всіх без виключення українців. Сьогодні підписання різного роду договорів з державними і не державними організаціями, проходження співбесід, тренінгів, курсів, участь в семінарах, конференціях, конкурсах та відборах, консультації спеціалістів різних сфер (лікарі, психологи, викладачі), зайняття з фізичної підготовки, танців, йоги, шахів, вивчення іноземних мов і навіть захист дисертаційних досліджень та отримання вищої освіти – все це можна здійснити дистанційно, знаходячись в будь-якій країні світу і у будь-якому місті чи селі, де стабільно працює інтернет. На сьогодні в Україні проблема повсюдної стабільності інтернету частково вирішена завдяки супутниковому інтернет-зв'язку.

Загальновідомо, що для підтримки економічних процесів та розвитку держави, дуже важливо, щоб кожен займався і продовжував, наскільки це можливо, займатися своєю професійною діяльністю і справою, незважаючи на зовнішні фактори, ситуацію навколо та внутрішні процеси в країні.

Метою даної статті є розгляд процесу діджиталізації в Україні, виокремлення нової когорти в соціальній структурі суспільства – блогерів, розгляд та аналіз їх впливу на формування громадської думки та наповнення інформаційного простору, виконання комунікаційної функції в суспільстві в умовах військового стану, що охопив країну.

Викладення основного матеріалу. З початком війни в Україні, українці як ніхто інший змогли оцінити всі переваги процесів діджиталізації. Цей процес проходив поступово і завдяки цьому не було різкого та примусового переходу. Сьогодні держава активно впроваджує діджиталізаційну трансформацію українського суспільства, а саме: створено нове Міністерство цифрової трансформації України, Комітет цифрової трансформації у Верховній Раді України, сформовано єдиний державний портал «Дія», який постійно розширює свої функції. В Україні також активно впроваджуються елементи електронного уряду, електронної демократії, реалізуються програми «Держава в смартфоні», «Відкриті дані», «Трембіта», «Вулик», система ProZorro й система DoZorro, «електронні послуги», «електронні черги», «електронні запити», «електронні петиції», «електронні консультації», «місцеві громадські бюджети» тощо [2, с. 534]. Можна сказати, що на сьогодні портал «Дія», в умовах військового стану, дозволив мати постійний доступ до документів, без прив'язки до оригіналів, які багато хто в період вимушеної евакуації втратив, а для швидкого поновлення не має часу і фізичної можливості.

По суті, пандемія коронавірусу ще раніше перевела активне життя в онлайн формат. Окрім значного спрощення та майже нівелювання бюрократичної складової, з введенням воєнного стану в Україні, це дало альтернативну можливість учням продовжувати навчатися, лікарям – лікувати, вчителям – навчати тощо. При цьому, коли під час активних бойових дій, зникав мобільний чи інтернет зв'язок, деякі сфери суспільного життя, переведені на дистанційний формат, тимчасово припиняли можливість свого функціонування. Після початку повномасштабної війни в Україні Ілон Маск надіслав Україні обладнання Starlink задля надання супутникового інтернет-зв'язку. Starlink – проєкт американської компанії SpaceX щодо розробки високопродуктивної супутникової платформи для виготовлення супутників зв'язку та запуску великої їх кількості (сузір'я) у космос. Система надає доступ до широкосмугового інтернету у будь-якій точці планети. Першою компанія почала обслуговувати Канаду та США (2020) [19]. Це, в свою чергу, дало можливість мати доступ до інтернету навіть в надскладних умовах, в яких опинилися багато українців.

Діджиталізація та війна відобразились як на суспільстві в цілому, так і на окремих його сферах. Зокрема, економічній, політичній, сфері соціальних відносин та зв'язків. На ринку праці з'явилися і далі продовжують з'являтися суттєво нові, невідомі до цього професії та й сам ринок праці також значно змінився. Сайти роботодавців переповнені новими, сучасними вакансіями. В українських університетах відкриваються нові факультети і спеціальності. Як приклад, ще до війни в Україні у Київському національному університеті культури і мистецтв відкрився факультет Тік-Ток.

Війна – це дуже складне та багатозначне поняття, вона торкається всіх сфер суспільної діяльності і відбувається не тільки на полі бою, але й в інформаційному просторі, – інформаційна війна. Почепцов Г.Г. зазначає, що «Війна – це насильницька зміна порядку життя, інформаційна війна змінює інформаційний порядок, коли всі починають говорити не про те і не тими словами» [10, с. 78].

Попит на новий формат життя формує відповідну пропозицію на це. Справедливо буде зазначити, що з появою чогось нового в суспільстві, багато речей втрачають свою актуальність. Тобто, оновлення потребують не лише комп'ютерні програми, а й суспільні відносини. Отже, деякі професії, які користувалися неабиякою популярністю раніше, сьогодні стали непопулярними. Багато людей вимушені перекваліфіковуватися і опановувати нові професії, щоб не залишитися осторонь процесів трансформації суспільства.

Наряду з цим ми спостерігаємо процеси нівелювання цінності знань. Реалії сучасності такі, що молоді люди задаються питанням, навщо старанно навчатися дванадцять років у школі, потім ще чотири роки в університеті на бакалаврській програмі, півтора-два роки на магістерській та чотири роки на докторській програмах, щоб тільки

після цього почати працювати за спеціальністю або за обраним фахом, та отримувати не завжди гідну заробітну плату. При цьому, можна навіть не закінчивши школу, мати шалену популярність, суспільне визнання і стабільний дохід, працюючи «на себе» в інтернеті, зокрема, використовуючи для цього доступні всім соціальні мережі (Facebook, Twitter, Instagram, Tik Tok, YouTube, Telegram, Viber тощо).

Елвін Тофлер у своїй праці «Третя хвиля» зазначає: «наприклад, чи є метою освіти грамотність? Якщо так, то що означає грамотність? Вміння читати та писати? Відомий антрополог Едмунд Ліч у зухвалій статті для Центру дослідження майбутнього в Единбурзі стверджує, що читання легше дається і має більшу користь, ніж письмо, і взагалі немає необхідності в тому, щоб людина вміла писати. Маршалл Маклюен говорив про повернення до усної культури, ближчої багатом суспільствам Першої хвилі. Технічні пристрої, що розпізнають мову, відкривають неоглядні нові простори. Нові, надзвичайно дешеві комунікаційні «кнопки» або крихітні магнітофони, вбудовані у просте сільськогосподарське обладнання, можуть давати усні інструкції неписьменним фермерам. У світлі цього навіть визначення грамотності заслуговує на перегляд» [15, с. 554].

З появою нових професій, а точніше буде визначити на даному етапі, нового роду діяльності, суттєво змінюється і соціально-класова структура сучасного соціуму. З переходом від індустріального до постіндустріального суспільства все більшого значення та розвитку набуває інформаційна та комунікаційна сфери. На заміну постіндустріального суспільства (Д. Белл, Е. Тофлер, А. Турен та ін.) приходить інформаційне суспільство (Ю. Хаяші, Ф. Махлап). Більшість населення в інформаційному суспільстві задіяна у сфері послуг, консультуванні, налагодженні комунікацій, створенні інформаційних продуктів, реклами та нових брендів. Нове знання виходить на перше місце в умовах інформаційного суспільства, формується суспільство, засноване на знаннях (Knowledge society, К-суспільство). На думку М. Згуровського «Масове виробництво і розповсюдження знань обіцяє змінити його за історично короткий період, ймовірно за життя кількох поколінь. Бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) як потужних інструментів для роботи з інформацією та знаннями суттєво прискорює такі зміни» [4]. Д. Белл визначає знання як «сукупність субординованих фактів або суджень, що являють собою аргументовані твердження або експериментальний результат, що має можливість бути переданий іншим людям з використанням засобів зв'язку в певній систематичній формі» [1, с. 235].

Вже сьогодні лівову частку вартості продукту складає не саме його виробництво, а його відповідність новим трендам та популярність бренду, під яким цей продукт продається. Інші дослідники (М. Кастельс, Я. Дейк) говорять про становлення мережевого суспільства, що полягає в організації суспільних груп навколо соціальних мереж, логіка

розвитку яких змінює дію та соціальну взаємодію. На сьогодні епідемія коронавірусу та війна суттєво вплинули на перехід до розвитку віртуальної взаємодії. З однієї сторони, ми маємо можливість швидкого збору людей в одній віртуальній залі для обговорення та вирішення тих чи інших питань, з іншої сторони, ми самі призводимо до ситуації відсутності «живого спілкування», втрачаємо можливість обмінюватись емоціями, тактильної взаємодії один з одним. У своїй праці «Соціальна мобільність» Питирим Сорокін, описуючи переміщення в соціальному просторі, говорячи про статуси та ролі, наводить приклад короля та шута, обидва знаходяться в одному геометричному просторі, але знаходяться на різних кінцях стратифікаційної системи у вертикальному розташуванні, тобто на різних сходинках в соціальному просторі. Сучасне суспільство опинилося в ситуації, коли соціальний простір витісняє геометричний простір. Сьогодні комунікація в географічному просторі набуває обмеження та призводить до розвитку віртуальної (дистанційної) комунікації. З однієї сторони, це має свої плюси (наприклад, не потрібно витрачати час і гроші на переміщення, в умовах відсутності пального та підвищення вартості проїзду у громадському транспорті), з іншого ж боку, це призводить до чисельних психологічних проблем та інших негативних явищ в суспільстві.

В умовах інформаційного капіталізму постійно з'являються нові суспільні прошарки. Сьогодні, переважно, це сучасні молоді люди, які зараз знаходяться «в тренді», заробляють немалі гроші за допомогою своїх підписників в соціальних мережах і на яких орієнтуються інші молоді люди тієї ж вікової когорти, – мова йде про блогерів.

Blogger – сервіс для ведення блогів, за допомогою якого будь-який користувач може завести свій блог, не вдаючись до програмування і не турбуючись про встановлення та налаштування програмного забезпечення [18]. Блогер – це людина, яка веде онлайн-щоденник. Користуючись різноманітними інтернет-сервісами, він може розповідати про своє життя, вести тематичні майстер-класи, записувати відеоролики, створювати тексти про хобі, працювати з новинами – в загальному, робити все можливе для залучення максимальної кількості підписників.

Уже сьогодні спостерігається вплив блогерів не тільки на молодь, але й розширення своєї аудиторії на старші вікові групи. «Основною аудиторією блогерів залишається молодь, але дотепер їм удалося широко впливати в процесі інформаційного споживання, зокрема шляхом впливу ядра своєї аудиторії на старші покоління. Переваги блогерів порівняно з традиційними ЗМІ – у персоналізації, креативності та швидкості реакції на повістку, а це викликає довіру й дозволяє привернути більшу увагу – головну «валюту» для сучасного медіа» [10, с. 78].

На думку Д.Белла центральне значення інформації для життя породжує принципово нові проблеми, до яких належить: «Колосальний обсяг інформації, що необхідно поглинути людині внаслідок

розширення різних сфер – економічної, політичної, соціальної, що потребують її уваги та енергії. Класична теорія корисності передбачала, що людина як homo economicus має у своєму розпорядженні повну інформацію щодо доступних їй видів продукції, підраховує всі витрати і здійснює вибір з метою максимізації корисності. Але великий обсяг інформації не означає її повноту; навпаки, збільшення кількості даних робить інформацію все менш і менш повною» [1, с. 632–633].

Слід зауважити, що блогери вчасно зорієнтувалися, почали «працювати на себе» і навіть навчати інших як це правильно потрібно робити, щоб стати такими ж успішними, як і вони. Щодо легкості отримання та доступності цих заробітків, тут думки розділилися. Деякі люди в суспільстві вважають, що це дуже просто і так зможе кожен, якщо захоче. Самі ж блогери, в переважній більшості, вважають що це важка робота як фізично, так і морально. Але не беручи до уваги ці складові, факт залишається фактом, що відомі й популярні блогери створили певний прошарок суспільства, який відрізняється від інших. Вони, тим чи іншим чином, впливають на думку своїх підписників, іноді маніпулюють нею, задля ще більшого заробітку, їх впізнають в суспільних місцях, вони ведуть образ життя, притаманний зіркам шоу-бізнесу тощо. Ключовим в цьому питанні, звичайно, залишається шалена швидкість, з якою «успішні блогери» перейшли з одного соціального класу в інший, чи перейшли вони насправді в інший соціальний клас і чи можна це назвати отриманням нового соціального статусу?

Питання класової структури суспільства, кордони між класами, можливість їх перетину, швидкість та масовість руху між класами, це ті питання що постійно цікавили дослідників. Сорокін П. в своїй праці «Соціальна мобільність» описує канали вертикальної соціальної циркуляції, серед яких він виділяє армію, церкву, школу, владні групи, політичні організації та політичні партії, професійні організації, організації зі створення матеріальних благ, сім'ю та інші канали соціальної циркуляції. Кожен з каналів вертикальної циркуляції (соціальних ліфтів) в соціальному просторі має різний рівень ефективності в той чи інший період розвитку суспільства.

Виходячи з сьогоденних реалій, ми бачимо, що блогерство також дає можливість швидкого переходу з одного соціального прошарку в інший. Але, при цьому, ми також розуміємо, що цей перехід ненадійний і достатньо умовний, адже він базується лише на тимчасовій популярності, моді, так би мовити тренді, що призвів до отримання достатньо великого доходу за короткий проміжок часу. Щоб перехід з одного соціального класу в інший відбувся остаточно, на нашу думку, блогер має успішно продовжити свою діяльність в громадській, політичній або бізнес сферах.

Висновки. Таким чином, розвиток суспільства, діджиталізація, економічні кризи, науково-технічний прогрес – все це суттєво впливає не тільки на наше повсякденне життя, а й на життя наступних поколінь.

Наслідки діджиталізації та інформатизації суспільства будуть різними як для різних регіонів нашої країни, так і для всіх регіонів світу.

Слід зазначити, що з початком війни в Україні, блогери, так само як і представники інших професій, зазнали збитків. Українці почали менше витратити грошей на одяг, взуття, предмети інтер'єру, парфумерію і косметику, делікатеси – на все те, що, зазвичай, рекламують блогери. Так, за результатами чотирнадцятої хвилі загальнонаціонального опитування: психологічні маркери війни, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» (18–19 червня 2022 року), 59% опитаних українців вважають за необхідне суттєво обмежувати себе у розвагах і покупках, 36% натомість вважають, що потрібно намагатися жити повноцінним життям [16].

Також, відбулися суттєві зміни контенту більшості українських блогерів. Якщо до війни та до введення воєнного стану в Україні можна було знімати і викладати у соціальних мережах майже все, то сьогодні існують чіткі заборони і є кримінальна відповідальність за порушення Закону. В умовах війни в країні більшість блогерів поповнили ряди волонтерського руху, що спрямовують свою діяльність на допомогу Збройним силам України, незахищеним верствам населення, вимушеним переселенцям, мешканцям, що втратили своє житло та потребують як фінансової, так і соціально-психологічної підтримки і допомоги.

Також, до війни, задля поповнення контенту, блогери намагалися відвідувати та рекламувати нові місця, заклади, події, різні міста, країни, то зараз вони показують як допомагають воїнам, займаються волонтерством, намагаються вижити та адаптуватися в нових реаліях. Таким чином, всю інформацію, яку ми отримуємо в соціальних мережах від блогерів, можна узагальнити, проаналізувати і зрозуміти, що вона змінюється в залежності від того, як саме змінюється і розвивається наше суспільство.

Отже, вільний рух та виробництво інформації та інформаційних послуг, необмежений доступ до інформації та використання її для стрімкого науково-технологічного та соціального прогресу, для наукових інновацій, розвитку знань, вирішення екологічних та демографічних проблем можливі лише у суспільствах, де визнають свободу та права людини, де відкрито можливості для соціальної та економічної ініціативи.

Список використаної літератури

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество / пер. з англ. Москва : CLXX, 2004. 788 с.
2. Бойко Н. Діджиталізація українського суспільства: досвід зрушень останніх десятиліть. *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 30 років незалежності* : збірник наукових праць. 2021. Випуск 8. С. 534–549.
3. Буткалюк В. Нерівність за умов економічної глобалізації: емпіричний соціологічний вимір. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2020. № 1. С. 66–85.

4. Згуровський М. Шлях до суспільства заснованого на знаннях. Інформаційно-аналітичний щотижневик «Дзеркало тижня». 2006. №2. URL: https://zn.ua/ukr/EDUCATION/shlyah_do_suspilstva_zasnovanogo_na_znannya.html (дата звернення: 14.10.2022).
5. Иноземцев В.Л. Классовый аспект бедности в постиндустриальных обществах. *Социологические исследования*. 2000. № 8. С. 18–27.
6. Калб Дон Середній клас як «порожній означник»: клас і міське спільне вXXІстолітті. *Журнал соціальної критики «Спільне»*. URL: <https://commons.com.ua/uk/serednij-klas-yak-porozhnij-oznachnik/> (дата звернення: 14.10.2022).
7. Коваліско Н., Макеев С. Соціальна нерівність і надзвичайні події. *Глобальні та локальні кризи: переосмислюючи українське суспільство* : матеріали міжнародних соціологічних читань пам'яті Н.В. Паніної. Київ : Інститут соціології НАН України, 2021. С. 52–63.
8. Нариси новітньої історії України, 1991-2021 / за ред. М. Мінакова, Г. Касьянова та М. Роджанські. Київ : Laurus, 2021. 344 с.
9. Підходи до класового аналізу / за ред. Е. О. Райта / пер. з англ. О. Симончук. Київ : Інститут соціології НАН України, 2019. 287 с.
10. Почепцов Г. Г. Токсичний інфопростір. Як зберегти ясність мислення і свободу дії. Харків : Віват, 2022. 384 с.
11. Райт Ерік Олін Клас має значення. *Журнал соціальної критики «Спільне»*. URL: <https://commons.com.ua/uk/klas-maye-znachennya/> (дата звернення: 14.10.2022).
12. Симончук Е. Классовое действие: тенденции формирования социальных классов в Украине. *Социология: теория, методы, маркетинг*. 2011. № 4. С. 50–96.
13. Собуцький М. Сучасність класу. *Журнал соціальної критики «Спільне»*. URL: <https://commons.com.ua/uk/suchasnist-klas/> (дата звернення: 14.10.2022).
14. Сорокин П. А. Социальная мобильность / пер. с англ. М. В. Соколовой. Москва : Academia; LVS, 2005. 588 с.
15. Тоффлер Э. Третья волна / пер. с англ. Москва : ООО «Издательство АСТ», 2002. 776 с.
16. Чотирнадцяте загальнонаціональне опитування: психологічні маркери війни. Соціологічна група «Рейтинг». URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/chetyrnadcatyu_obschenacionalnyu_opros_psihologicheskije_markery_voyny_18-19_iyunya_2022.html (дата звернення: 14.10.2022).
17. Щорічне всеукраїнське опитування USAID-Internews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа». ГО «Інтерньюз-Україна». URL: <https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2021/11/Opytuvannya-stavlennya-naselennya-do-media-ta-spozhyvannya-riznyh-tyriv-media-2021.pdf> (дата звернення: 14.10.2022).
18. Blogger. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Blogger> (дата звернення: 14.10.2022).
19. Starlink. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Starlink> (дата звернення: 14.10.2022).

Pygolenko I. V. The role of blogging in formation of information space in modern Ukrainian society

In this article examines a new cohort that has formed in modern society – bloggers and their role in shaping the information space in Ukrainian society. Also, the processes of digitization and their role in modern society are considered.

From the beginning of the war in Ukraine, Ukrainians like no other were able to appreciate all the advantages of digitization processes. This process took place gradually and thanks to this there was no sudden and forced transition. Today, our state is actively implementing the digital transformation of Ukrainian society. Digitization and war reflected both on society as a whole and on its individual spheres. In particular, economic, political, social relations and connections. Significantly new, previously unknown professions appeared and continue to appear on the labor market, and the labor market itself has also changed significantly.

In this article examines the issue of the emergence of new professions. Thus, in the conditions of information capitalism, new social strata are constantly appearing. Today, mostly, these are modern young people who are currently «in trend», earn a lot of money with the help of their followers in social networks and are guided by other young people of the same age cohort – bloggers.

The article argues that blogging provides an opportunity to quickly move from one social stratum to another. But, at the same time, we also understand that this transition is unreliable and quite conditional, because it is based only on temporary popularity, fashion, so to speak, a trend that led to receiving a sufficiently large income in a short period of time.

In the conditions of martial law in the country, the majority of bloggers have joined the ranks of the volunteer movement, directing their activities to help the Armed Forces of Ukraine, vulnerable sections of the population, forced migrants, residents who have lost their homes and need both financial and socio-psychological support and assistance.

Key words: digitization, information space, information war, information society, blogger, communication.